

Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
Філософія, 1(8), 35-39.
УДК 101:13+(130.1)
<https://doi.org/10.17721/2523-4064.2023/8-6/8>

Володимир Приходько, канд. філос. наук, доц.
<http://orcid.org/0000-0003-1794-5265>
e-mail: pryvo@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ФЕНОМЕН ВІЙНИ: ТОЧКА БАЧЕННЯ МАТЕРІАЛІСТИЧНОЇ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ

Присвячено постфеноменологічному підходу до дослідження війни як передовсім світового феномена, не обтяженого онтологічними системами, антропологічними патернами та морально-правовими кодексами. Виявлено, що засади запропонованої на розгляд матеріалістичної феноменології мають три головні моменти: по-перше, екзистенційна топографія виступає провідним дескриптивним методом, який базується на потрійній єдності просторовості, тілесності та інакшості, по-друге, видимість феномену охоплюється його образністю, що має три ситуативні аспекти – даність, практики виконання, помічання контурів, по-третє – феноменальність має два асиметрично сполучені боки – наявний, що забезпечує зустріч і засвоєння у наближенні, і зворотний, що розмічає контури видимого в невидимості віддаленого. Доведено, що матеріалістичний характер феноменології означає те, що наголошується на світі як на екзистенційному медіа, який має свою тілесно організовану агентну мережу.

Запропоновано опис феномену війни, який зупиняється тільки на першому кроці – виявленні даності, щоб засвідчити феноменологічну точку бачення, проте з перспективою подальшого описання. Зазначено, що війна демонструє себе як деформувальне топосне стискання, що призводить до тілесних практик переховування. Деформація є результатом гомогенізувального контролю над топосним розмаїттям існування через вторгнення радикальної інакшості, яку здійснює штучна тілесність зброї і домінуюча тілесність військових. Пояснено, чому в ситуації війни інакшість замість віддалення у невидимості, яке забезпечує топосну відмінність світового порядку, обертається позитивним наближенням нерозрізненості, монструозності. Світ припиняє повідомляти про життєвий порядок.

Ключові слова: феномен війни, матеріалістична феноменологія, постфеноменологія, екзистенційна топографія, світ.

Вступ. Загальний огляд інтелектуальних позицій стосовно війни. Розповідати про війну можна багатьма способами: по-перше, її можна занести до переліку головних категорій, які описують світоустрій, щодо цього можна згадати, наприклад, релігійні сюжети вічної війни добра зі злом, сягаючи апогею у маніхействі. Також сюди слід долучити близьку філософам тезу про війну як батька всього (F53) у Геракліта Ефеського (Diels, 2019: 74). Ця теза оновлюється у фундаментальній онтології Мартина Гайдеггера в його роботі "Витоки мистецького твору", де війна постає онтологічним стосунком між Світом і Землею, який діє на підставі відмінності, підсилюючи своєрідність елементів цього стосунку, виключаючи знищення і зрівнювання (Heidegger, 2012: 44-67). Онтологічна війна є запровадженням порядку через силу відмінності. Отже, таке бачення війни є оцінко-нейтральним, тим, що виходить за межі добра і зла, і навіть тим, що тільки-но і уможливує оцінку розмову про стан речей. Однак ця онтологічна система є догматичною, такою, що виходить за межі досвіду.

По-друге, можна говорити про війну як про людське мистецтво, пов'язане з особливим способом життя деяких соціальних груп, практики яких активно в метафоричному плані переходили в мову, якою послуговуються і досі сучасні вчені і політики, про що влучно написали Джорж Лакоф і Марк Джонсон (Lakoff & Johnson, 1980). Воїнство є важливою соціальною, політичною і антропологічною складовою частиною людства, оскільки в ньому виражається феномен героїзму. Герой – це воїн, який здатний відкрити свою долю, призначення через випробування себе у війні. Війна є простором для мистецтва, яке є сукупністю практик самовдосконалення. Чому так? Тому, що смерть – це межа, яка визначає життя і надає таким чином йому долю. Французький філософ Мишель Фуко яскраво це показав на прикладі античної культури (Foucault, 2001). Ідеться про так звану турботу про себе, як про мистецтво бути собою. Фуко показує, що в давньоримському, а потім давньоримському суспільстві, щоб бути собою, ти маєш стати воїном в політичному просторі незалежно від справи, якою ти займаєшся. Вершини таке бачення воїнства досягає у вченні

стоїків. Їхній головний герой, Геракл, є втіленням усіх чеснот практик самовдосконалення, притаманних передовсім воїну (Schmidt, 2008: 295–341). До цього розуміння війни також належить уявлення про війну як засіб політичного (у широкому сенсі) досягнення своїх інтересів. Щодо цього слід згадати термін "поле" (французькою – *champ*) у соціологічній теорії П'єра Бурдьє, оскільки він має конотацію з терміном "кампанія" у воєнному його значенні (Bourdieu, 1997: 56-59). Таким чином, перебуваючи в суспільстві, яке складається із різноманітних полів, ми маємо проводити кампанії задля здобуття ресурсів і капіталу. Отже, війна є антропологічним мистецтвом бути собою. Тут можна спостерігати позитивну оцінку війни як людської справи, без якої неможливе самоствердження. Історичні наративи це тільки підтверджують. Проте таким чином війна прив'язується до емпіричної фактичності, без прояснення досвідних підвалин.

По-третє, розмовляти можна про війну як злочин, вправляючись у витонченій правовій казуїстиці, особливо міжнародного права, або взагалі в нормативному дискурсі етики. У зв'язку з цим можна навести три важливі приклади:

1) Сюжет розкриття теми війни через право і моральні категорії простежується в християнському середньовічному образі вершників апокаліпсису, серед яких чинне місце посідає війна, тобто війна – це неминуче зло, оскільки вона посягає на життя, дароване за природним правом від Бога.

2) Про "війну всіх проти всіх" як природний стан у філософії Томаса Гоббса слід говорити в контексті першого філософського експерименту для доведення чинності державно-правових законів, а також норм і правил поведінки в цивілізованому суспільстві, що чинять опір хаосу індивідуальних бажань як головному мотиву для війни.

3) І, звісно, слід сказати про парадигмальну роботу Іммануеля Канта "До вічного миру", оскільки німецький мислитель у своїй філософії чітко пов'язує мораль і право, причому таким чином, що право опікується умовами моральної реалізації, а, отже, війна як правовий злочин веде до загибелі людства, позбавляючи кожного людського індивіда простору для морального саморозвитку.

© Приходько Володимир, 2023

Розглядаючи цю позицію, треба визнати, що тут ідеться про несуперечливе висновування положень у вербальному дискурсивному просторі, а не про розкриття досвідних даних.

Підсумовуючи, ми бачимо три підходи до розкриття теми війни: *космо-онтологічний* з нейтральною оцінкою, *політико-антропологічний* з позитивним баченням і *етико-правовий* із негативним акцентом. Проте це не означає завершеності загального огляду, оскільки бракує розгляду *війни як саме феномену*, який заснований якраз на феноменологічній позиції.

Війна і світ: феноменологічний пошук. У різноманітті феноменологічних способів дослідження на кут бачення вирізняється застосуванням екзистенційної топографії як провідного методу для описування феноменів. Якщо казати про мислителів, думка яких створює теоретичний контекст запропонованої позиції, то особливе місце посідають передовсім Мартін Гайдеґґер (Heidegger, 2006), Гельмут Плеснер (Pleßner, 2019), Гастон Башляр (Bachelard, 1961), Альфред Шюц і Томас Лукман (Шюц & Лукман, 2018), Моріс Мерло-Понті (Merleau-Ponty, 2010), Отто Больнов (Bollnow, 2011), Дон Айді (Ihde, 1993), Умберто Матурана і Франсіско Варела (Maturana & Varela, 1992), а також Бернгард Вальденфельс (Вальденфельс, 2002; 2004), сформувавши основу екзистенційної топографії як специфічного методу описування, розкривши потрійний засадничий досвідний зв'язок між *просторовістю*, *тілесністю* та *інакшістю*. Отже, важлива для Едмунда Гуссерля часовість вже втрачає своє пріоритетне центральне становище і посідає місце тільки у своєму зв'язку з цими трьома досвідними елементами. Хоча сам Гуссерль у своїх феноменологічних дослідженнях і окреслив цей трикутник у п'ятому параграфі "Картезіанських медитацій" (Гуссерль, 2021), оскільки досвід Іншого неможливий без власної тілесності як запоруки рефлексійності і Іншого як джерела поведінкової інтерпретативності, крім того – без просторовості як ситуації "тет-а-тет", що фіксується дійсною структурою – *hic/illuc*. Остання ситуація стане основою для Шюцевої концепції, до якої додається пріоритетність повсякденності (Шюц & Лукман, 2018).

Стосовно Башляра слід відзначити його тезу про досвідну неспроможність перебування в математичному гомогенному просторі, який радше є похідним від топосно розмаїтого життєвого простору. Ця теза стала ключовим положенням ідеї *гетеротопосу* в концепції Мишеля Фуко (Фуко, 2018), про що він як фундатор *spatial turn* сам заявляв, концепції *атопосу* Чужого у Вальденфельса і концепції спеціальної екзистенції людини в Больнова.

Гайдеґґер у концепції *Dasein*, Плеснер в ідеї позиційності живого, Мерло-Понті в понятті тілесної екзистенції, Больнов у розмові про просторову екзистенцію людини уявляють кожен по-своєму сенсовий зв'язок простору і екзистенції, продовженням цього інтелектуального вектору постають орієнтовані на науку сучасні концепції енактивізму, яскравим представником яких є Варела і Матурана. Для нашого дослідження також є важливою оригінальна концепція інструментального реалізму Айді, оскільки вона дозволяє правильно зрозуміти матеріалістичний характер запропонованої на розгляд феноменології, вписаної в сучасний постмодерністський контекст під назвою постфеноменології. Пояснюючи свою позицію інструментального реалізму, він зазначає: "Ця траєкторія вже була частково постмодерною, оскільки модерний або "картезіанський" суб'єкт був заміщений на екзистенційне "живе тіло", на своєрідну інтерпретаційну модель "організм – доквілла", яка перевтілює людину в світі або доквіллі. Увесь апарат "відчуття", "чуттєві дані",

навіть Гуссерлеві "гілетичні дані", а також передбачуване матеріальне буття, "res extensa", зникають і заміщуються більш "показовою" мерло-понтіанською інтерактивною релятивністю. "Тіло" залишається одним із провідних тематичних акцентів у підходах нових "теорій", особливо в сучасному феміністичному дискурсі" ("This trajectory was already partially postmodern in that the modern or "Cartesian" subject was replaced with an existential "lived body", a kind of organism/environment model of interpretation which reembodyed the human within a world or environment. The entire apparatus of "sensation", "sense data", even Husserlian "hyletic data", but also inferred material being, the "res extensa", disappears and is replaced by a more Merleau-Pontian "flashly" interactive relativity. The "body" remains one strong thematic emphasis in the newer "theory" approaches, particularly within contemporary feminist discourse") (Ihde, 1993: 3–4). Ми бачимо наголос на новій матеріальності, що постає як мережа посередників, тобто тілесних і технічних медіа, на яких базується існування у світі. Отже, *матеріалістична феноменологія* методологічно спрямована на описання світу як досвідної мережі тілесних і технічних медіа, які перформативно транслюють порядок, оскільки саме транслювання і є способом існування порядку. У повсякденній настанові ми звертаємо свою увагу тільки на результати цієї трансляції, не помічаючи досвідних практик, що створюють зворотній бік кожної речі в світі.

Окрім наведених вище трьох центральних, вкоріненних у сам людський досвід складників екзистенційно-топографічного опису феноменів, треба наголосити на тому, що розуміється під феноменом у цьому контексті, оскільки це може призвести до кривотлумачення нашої позиції через багатозначність і невизначеність терміна "феномен". Передовсім феноменом як тим, що себе показує, є здійснення видимості (*visibilité*) як сутнісної характеристики самого світу через потрійний образний стосунок – даності в просторі, здатності тілесно переживати цю даність і помічання відсутності як контуру видимого в інакшості. Простіше кажучи, феномен може бути доступним як такий тільки у світі як складному досвідному порядкуві. Цей світ Мерло-Понті називає в своїй роботі "Феноменологія сприйняття" терміном *le monde vécu* ("Tout l'univers de la science est construit sur le monde vécu..." ["Весь універсум науки зведений на життєдосвідному світі..." – переклад мій]) (Merleau-Ponty, 2010: 659), який слід перекладати українською як життєдосвідний світ переважно для того, щоб виключити суб'єктивістське і сциентистське кривотлумачення досвіду, оскільки треба напряду пов'язати життя і досвід, як це можна зробити у французькій мові. Отже, світ дається тільки як життєвий досвід, або екзистенція. І структура цієї екзистенції є порядком самого світу. Цей порядок є екзистенційною умовою вирізнення Дечого як того, що отримало своє місце, в-порядкувалося, отримавши при цьому універсальну феноменальність. Насправді будь-яке суще відбувається через отримання місця в життєвому досвіді, що являє собою екзистенційний порядок самого світу, тобто стає Дечим. Причому слід зазначити, що видимість сущого супроводжує його зворотний бік – невидимість як оберненість до світу, як віддалення у горизонтну далечинь (горизонтом ми називаємо видиму невидимість – екзистенційне тіло), що створюється інакшістю, яка водночас утверджує характер реального. Отже, реальність – це не позитивність присутності, наявності тут і тепер, а, навпаки, позитивна відсутність, що уможливає дійсничні операції орієнтування як досвідного вказування "тут" і "тепер" через тілесний жест "ось!". Таким

чином, без інакшості ми би втратили зв'язок із реальністю як досвідно-практичного вдивляння у світову глибину, представлену горизонтом. Наш погляд втратив би жестуальну динамічну духовність і перетворився на скляне вираження неживого.

Як уже було сказано, феномен у своїй образності, має три аспекти: просторова даність, тілесне переживання та помічення відсутності через інакшість.

Просторова даність говорить про те, що всьому в світі є своє власне місце, щоб відбутися. Ми зазвичай кажемо, що дещо було або щось сталося.

Тілесне переживання є сукупністю практик орієнтування у світі, які формують внутрішній горизонт світу, сутність якого полягає в наближенні як практики знаходження світу, в якому нам відривається дійснично, наприклад "я", "ти", "вони", "ми", "хтось", "щось" тощо, позначене особовими і безособовими займенниками, що позначають ступінь наближеності. Так ми знаходимо себе у власній тілесності, інших людей, тварин, речі. Знайти означає вписати щось у контур даного топосу, місця, що також нагадує привласнення.

Поміченість відсутності через інакшість розкриває практики пошуку втраченого, які формують зовнішній горизонт світу як віддалення у невидимість, заглиблення у товщу реального. Інакшість діє як розсічення товщі "дикого буття" (*être sauvage*) (термін пізнього Мерло-Понті (Merleau-Ponty, 2010: 1637–1780)), розкриття світового шару (*chair*). (В українській мові шар пов'язаний із тілом через дієслово зашарітися, коли тілесна поверхня отримує виразність, повідомляє про стан.) Шар теж надважливе поняття Мерло-Понті, яке має складність перекладу. Українською зазвичай пишуть про плоть (подібно до російського перекладу), проте в німецькій мові застосовують термін *Fleisch* – м'ясо – і це при тому, що в німецькій мові є два чинних філософських терміни *Körper* і *Leib*, які позначають тіло і живе тіло (Waldenfels, 2000: 15). Чому такі складнощі? Тому що сам світ виявляється тілесно організованим порядком, проте ця його тілесність має бути екзистенційною засадою усього суцього. Це передовсім означає, світ є живим космосом, порядком, що впорядковується. Якщо так, то світовий шар – це фундаментальне повідомлення життя, первинний тілесний жест естетичного логосу життя. Стається він як оновлення, визрівання (*zeitigen*) (важлива метафора Гайдеґґера, яка схоплює і вказування (жест), і часове виконання. Цю метафору Мерло-Понті використовує у своїх пізніх нотатках як розтрізування стиглої буруньки, яке відкриває шари стиглого буття (Приходько, 2011). Таким чином, повертаючись до розсічення товщі через інакшість, ми можемо сказати про час як про засіб відкриття світового шару життя. Це розсічення є світовою раною, яка несе подвоєність образності світу: наближення як приховування глибини в топичному привласненні і віддалення як заглиблення у жах незбагненого. Отже, світ ніколи не є єдиним і статичним, оскільки він живий, то його спосіб існування плюральний і його цілісність тримається на мережі екзистенційних роз-шарувань подібно до візерунку зморшок на обличчі, які несуть жестуальне повідомлення, естетику самого існування. Живе завжди вражене і вразливе завдяки часу, через який завжди з'являється інакшість.

Підсумовуючи, можна сказати, що війна як феномен має два боки – видимий (наявний) і невидимий (зворотний) – і філософсько-топографічне описання має рухатися в трьох площинах: по-перше, фіксування місцезнаходження, по-друге, інвентаризації сукупності тілес-

них практик ситуативного привласнення (ситуація = наближення), по-третє, помічення контурів як пошук світового повідомлення.

Місце-знаходження війни. Як уже було сказано, у межах екзистенційної топографії феномени є спеціальними (*spatial*) утвореннями, тому їхня даність має тілесну конфігурацію. На нерозривність просторовості і тілесності вже настановився Гуссерль, на що добре вказав Ганс Блюменберґ (Blumenberg, 2002: 63–122; Prykhodko, Rudenko, 2018). Унаслідок цього зв'язку те, що відбувається, належить до простору повсякденності, або "світу повсякденності", як стверджував Шюц (Шюц, Лукман, 2018: 23). Відповідно, у цьому світі тіла утворюють мережу привласнення фізичного і фізіологічного в ситуації продовження життя, екзистенційного тривання, яка порушує питання про незворотність часу і смертності живого.

Звісно, війна може бути уявною, спровокованою образами масової культури, пропагандою тощо, проте простір, у якому вона розгортається, є фіктивним, головною ознакою чого є абстрактна пласкість, позбавлена власної досвідної глибини, подібно до того, як Жан-Поль Сартр у своїх феноменологічних розвідках про природу уявленого казав, що образ є фіксованим і непродатним дати щось нове, тобто він не має горизонту перетворення, яке пов'язане із заглибленням у предмет (Sartre, 1986). Це означає, що відсутня тут інакшість, яка вводить зворотність через досвід віддаленості. У фіктивному образі все розгортається у позитивній даності, у наближеній наявності уявлення. Чого, однак, не можна сказати про високі твори мистецтва (де якраз висота означає реалістичність збереженої віддаленості), присвячені темі війни, оскільки *провідним мотивом* тут постає занурення в інакшість, створення реальності засобами мистецтва (цього не скажеш, наприклад, про пропагандистський твір, який фіксує запропоновану наявність, що призводить до ефекту засліплення – з'являється *симулякр*, який усуває будь-яку реалістичність на догоду безальтернативності і доступності). Саме тому мистецький твір сповнений *альтеровості* (термін можна знайти в антропологічних начерках Томаса Ренча (Ренч, 2010)), екзистенційної плюральності і змінюваності. Тобто твір мистецтва веде до екзистенційного приросту, продовження життя, що для нас означає збільшення досвідної плюральності світу, ще більше його ускладнення.

Хай як хтось поважає мистецький твір, він завжди обирає пріоритетний чуттєвий засіб повідомлення – візуальний, слуховий, тактильний. Звісно, синестезія присутня скрізь настільки, що, наприклад, поет і музикант створюють візуальні картини, а художник і скульптор грає з тактильністю. Але ця мистецька синестезія потребує стильової унікальності. Однак така унікальність базується на типовості повсякденності як стилю життя кожної людини. Можна навіть сказати, що мистецтво – це витончена повсякденність. Мистецтво розширює практичний горизонт повсякденності. Масове мистецтво покликане, навпаки, консервувати правила і коди для функціонування типовості повсякденності, за думкою Ролана Барта, це відбувається через почуття задоволення як своєрідного омажа наявному стану речей (Barthes, 1973).

Отже, пріоритетним простором появи феномену війни є повсякденність як сфера мистецтва продовжувати жити. Даність війни тут представлена особливим способом деформації типовості, яка торкається орієнтувальних практик. Щодо цього, ці орієнтувальні практики складаються із ситуативно усталеної *світової агентної мережі*, яка представляє світ як його матеріальний складник, без чого світові забракло "реальності", і він нічим

не відрізнявся би від фантазму, математичного конструкту (як, до речі, він подається у природознавстві), чи ідеалізму (як він фігурує у філософії як умоглядна метафізика, відірвана від життєдосвіду).

Типовість як стиль життя у повсякденності пов'язана з мистецтвом продовження жити через привласнення фізіології і фізичної реальності для запобігання загрози смерті, яка має тут свою пріоритетність. Топоси існування мають притлумлювати (по можливості) інакшість через треновану спритність і вмільість поведінки з екзистенційним ландшафтом і рельєфом, які представлені речами, людьми і самістю, що належать певному ситуативному порядку.

Таким чином, феномен війни проявляється передовсім у повсякденності як серія подій, які фіксуються світовим шаром як *топосна деформація стискання* через виключну загрозливості відкритості (до речі, провідної характеристики самого світу), що викликає нетипові екзистенційні *практики переховування*. Товща "дикого буття" постає у своїй монструозній позитивності, подібно до того, як Сартр у роботі "Буття і ніщо" пише про переслідування з боку "буття-в-собі", яке готове все поглинути і розчинити в собі (Sartre, 1976). Жах від цієї щільної безодні змушує в неї втискатись майже так само, як солдат втискається в багнюку окопу, щоб вижити. Ситуація, у якій заявляє про себе війна, згортаючи світову відкритість, несе структуру *double bind*, шизофренічної петлі (подвійного зв'язку) – ти маєш зникнути, щоб продовжити жити.

Загрозливості, про яку йдеться, демонструє руйнівний бік інакшості, що ситуативно наближається до тактичної щільності стискання. Проте таке стискування має своєрідність, яка відрізняє його, наприклад, від природного лиха, яке схоже за своїм тиском зі світовим оберненням, вираженим в практиках переховування. Першою ознакою цієї своєрідності є техногенність, виражена в нетиповості проявів – речі і сліди, пов'язані з присутністю штучної тілесності зброї, яка радикальним способом контролює простір, змушуючи переховуватись від неї під загрозою смерті. Друга ознака – загрозлива людська тілесність – військові, головний прояв яких виражений у деформованій жестикуляційній комунікації, що демонструє односторонність наказовості. З такою тілесністю може бути тільки зв'язок підпорядкування як поглинання своєрідності топосу того, хто підпорядковується. Таким чином загрозливості тілесності походять від її чіткої орієнтації в жестикуляційній присутності на демонстрацію сили. Отже, можна сказати, що війна показує себе як інакшість у своїй односторонній загрозливості, яка проявляється як насильницький контроль над простором шляхом гомогенізації місць, виключенням топічних особливостей під загрозою смерті. Уламки речей, зруйнована природа, понівечені тіла, "місячний ландшафт" – усе це прояв зруйнованої світової матеріальної агентної мережі, налагодженої в типовості повсякденності. Інакшість, завжди пов'язана з множинністю, згортається у тиск однаковості, подібно до того, як Рене Жирар у своїй концепції мимезису говорить про насилля однакового в людській спільноті (Girard, 1972). Світова зворотність речей, людей, самоті зникає, глибина поглинається товщею, подібно до ситуації із загрозливою тотальною темрявою, яка переживається як задуха від передбачуваного близького підступання монструозної нерозрізненості, топосної дезорієнтації. Світ стає ніби німим і припиняє життєву, екзистенційну, медіацію.

Висновки:

1. У результаті нашого дослідження ми бачимо те, що не кожна розмова про війну торкається саме її феноменального боку. Здебільшого ми маємо розмаїття

наративів, які спираються не стільки на досвід, скільки, *по-перше*, на понятійні визначення у межах онтологічної системи, *по-друге*, на антропологічний патерн і, *по-третє*, на морально-правовий кодекс. Отже, якщо ми хочемо говорити про самий феномен війни, то маємо звернутися до феноменологічного опису.

2. Серед розмаїття феноменологічних методів описування провідним для нас постає екзистенціальна топографія, оскільки вона дозволяє розглядати феномен без відриву від його світового контексту, представленого просторовим порядком, що відкривається у тілесних орієнтувальних практиках і практиках помічання інакшості, яке відкриває контури речей (поява зворотного боку) у світі. Запропоновану нами методологічну позицію сформулювали філософи, які розглядають існування як перформативну медіацію самого світу, свідченням чого є сама феноменальна видимість, простіше кажучи, той факт, що загалом Дещо розрізняється. Сам світ побудований таким чином, що він є екзистенційним жестом "ось", який формує агентну мережу самого світу, матеріальні медіа. Існувати означає мати місце у світі, а отже, мати власні контури і власну позицію. Така світова медіація забезпечується потрійним зв'язком просторовості, тілесності та інакшості, які становлять образність світу, яка занурює суще у світ, розкриваючи його сутність як місце-знаходження.

3. Таким чином, феномен війни потребує передовсім свого місце-знаходження, щоб розкрити свою специфічну даність. Таким простором появи війни є повсякденність як сфера мистецтва продовжувати жити. Війна демонструє себе як деформувальне топосне стискання, що призводить до тілесних практик переховування. Така деформація відбувається через вторгнення радикальної інакшості в безпосередню близькість: інакшість, що має перебувати у віддаленості, щоб формувати повідомлення і бути помітним через позначення розрізнявальних контурів, навпаки, являє собою насильницьку силу гомогенізації як втілення контролю. Цей контроль представлений функціональністю штучної тілесності зброї і загрозливої тілесності військового, яка так само є зброєю, що виключає комунікативний аспект, висуваючи наказовість контролю. У результаті світ припиняє повідомляти про життя.

4. У наступному дослідженні для повного описання феномену війни відкривається пізнавальна перспектива розглядати, крім даності, ще два аспекти його образності, пов'язані з описанням практик, що вповнюють ситуативні контури, а також світове повідомлення, яке стоїть за зворотним боком феномену війни.

Список використаних джерел

- Вальденфельс Б. Топографія Чужого: студії до феноменології Чужого. / Пер. з нім. В. Кебуладзе. Київ : ППС. 2002, 2004.
- Гусерль Ед. Картезіанські медитації. Вступ до феноменології / пер. з нім. А. Вахтель. Харків : Темпора, 2021.
- Приходько В. Досвід як оновлення. *Філософська думка*. № 5. Київ, 2011. С. 54.
- Ренч Т. Конституція моральності. Трансцендентальна антропологія і практична філософія. / пер. з нім. В. Приходько. Київ : Дух і літера, 2010.
- Фуко М. Інші простори. *Рухливий простір* / за ред. Катерини Міщенко та Сюзанни Штретлінг; пер. з фр. Ірина Собченко. Київ : Арт книга, 2018. С. 30-42.
- Шюц А., Лукман Т. Структури життєсвіту / пер. з нім. і післямова В. Кебуладзе. Харків : "Фоліо", 2018. С.23.
- Bachelard Gaston. La Poétique de l'Espace. 3e édition. Paris : Les Presses universitaires de France, 1961.
- Barthes R. Le Plaisir du Texte. Paris : Seuil, 1973.
- Blumenberg H. Von den Sachen zurück. Zu den Sachen und zurück (In M. Sommer Ed.). Berlin : Suhrkamp Verlag, 2002. S. 63–122.
- Bollnow O. F. Mensch und Raum. Schriften Band VI. Würzburg, Germany : Königshausen & Neumann, 2011.
- Bourdieu P. Le champ économique. *Actes de la recherche en sciences sociales*. Septembre 1997. Vol. 119. Économie et économistes. P. 48–66; URL : https://www.persee.fr/doc/arss_0335-5322_1997_num_119_1_3229

Diels H. Die Fragmente der Vorsokratiker. Griechisch und deutsch. Cambridge : Cambridge University Press, 2019.

Foucault, M. L'herméneutique du sujet. Cours au Collège de France (1981–1982). Paris : Hautes Études, Gallimard, Seuil, 2001.

Heidegger M. Der Ursprung des Kunstwerkes / Mit der "Einführung" von Hans-Georg Gadamer und der ersten Fassung des Textes (1935) ; Herausgegeben von Friedrich-Wilhelm v. Herrmann. Frankfurt am Main : Vittorio Klostermann GmbH, 2012.

Heidegger M. Sein und Zeit. Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 2006.

Girard R. La Violence et le Sacré. Paris : Bernard Grasset, 1972.

Ilhde Don. Postphenomenology: essays in the postmodern context. Evanston, Illinois : Northwestern University Press. Introduction, 1993. P. 3–4.

Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago and London : The University of Chicago Press, 1980.

Maturana H. R., Varela F. J. The Tree of Knowledge. The Biological Roots of Human Understanding / Foreword by J. Z. Joung. Boston and London : Shambhala Publications, 1992.

Merleau-Ponty M. Œuvres. Paris : Édition Gallimard, 2010.

Prykhodko V., & Rudenko S. Body and Space Relationship in the Research Field of Phenomenological Anthropology: Blumenberg's Criticism of Edmund Husserl's "Anthropology Phobia". *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2018. № (13). P. 30–40.

Pleßner H. Die Stufen des Organischen und der Mensch. *Einleitung in die philosophische Anthropologie* / Ed. Henrich Heiseler. Berlin : De Gruyter, 2019.

Sartre J.-P. L'Imaginaire. Psychologie phénoménologique de l'imagination / Édition revue par A. Elkaïm-Sartre. Paris : Gallimard, 1986.

Sartre J.-P. L'Être et le Néant. Essai d'Ontologie Phénoménologique. Paris : Gallimard, 1976.

Schmidt J. Herakles als Ideal stoischer Virtus. Antike Tradition und neuzeitliche Inszenierung von der Renaissance bis 1800. Stoizismus in der europäischen Philosophie, Literatur, Kunst und Politik. Eine Kulturgeschichte von der Antike bis zur Moderne / Herausgegeben von Barbara Neymeyr, Jochen Schmidt und Bernhard Zimmermann. Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 2008.

Waldenfels B. Das leibliche Selbst. Vorlesungen zur Phänomenologie des Leibes / Herausgegeben von Regula Giuliani. Frankfurt-am-Main, Suhrkamp, 2000.

References

Waldenfels, B. (2002, 2004). Topography of the Other. Studies for a Phenomenology of the Other. [In Ukrainian] (Transl. from ger. V. Kebuladze). Kyiv: PPS. [Вальденфельс 2002, 2004]

Husserl, Ed. (2021). Cartesian Meditation. Introduction to the Phenomenology. [In Ukrainian] (Transl. from ger. A. Vakhtel). Kharkiv: Tempora. [Гуссерль 2021]

Prykhodko, V. (2011). *Experience as a Renovation*. Filozofska dumka №5. Kyiv. pp.51-59. (C.54) [= Приходько 2011]

Rentsch, T. (2010). Constitution of the Morality. Transcendental Anthropology and Practical Philosophy. [In Ukrainian] (Transl. from ger. V. Prykhodko). Kyiv: Duh i litera. [Ренч 2010]

Foucault, M. (2018). *Different Spaces*. Moving Space. [In Ukrainian] (Ed. by Kateryna Mischenko and Susanne Strätling, transl. from fr. Iryna Sobchenko). Kyiv: Art knyga. pp. 30–42. [Фуко 2018]

Schützt, A., Luckmann, T. (2018). The Structures of the Life-world. (Transl. from ger. and afterword V. Kebuladze). Kharkiv: "Folio". [Шюц, Лукман 2018]

Bachelard, Gaston (1961). La Poétique de l'Espace. / Gaston Bachelard. Paris: Les Presses universitaires de France, 3e édition.

Barthes, R. (1973). Le Plaisir du Texte. / Roland Barthes. Paris: Seuil.

Blumenberg, H. (2002). Von den Sachen zurück. Zu den Sachen und zurück (In M. Sommer Ed.). Berlin: Suhrkamp Verlag. S.63-122.

Bollnow, O. F. (2011). Mensch und Raum. Schriften Band VI. Königshausen & Neumann. ISBN 978-3-8260-4188-4.

Bourdieu, P. (1997). Le champ économique. In: Actes de la recherche en sciences sociales. Vol. 119, septembre 1997. Économie et économistes. pp. 48-66; doi : <https://doi.org/10.3406/arss.1997.3229> https://www.persee.fr/doc/arss_0335-5322_1997_num_119_1_3229

Diels, H. (2019). *Die Fragmente der Vorsokratiker. Griechisch und deutsch*. Cambridge University Press.

Foucault, M. (2001). L'herméneutique du sujet. Cours au Collège de France (1981-1982). Paris: Hautes Études, Gallimard, Seuil.

Heidegger, M. (2012). *Der Ursprung des Kunstwerkes*. Mit der "Einführung" von Hans-Georg Gadamer und der ersten Fassung des Textes (1935). (Herausgegeben von Friedrich-Wilhelm v. Herrmann) Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann GmbH. Heidegger, M. (2006). Sein und Zeit / Martin Heidegger/ Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Girard, R. (1972). La Violence et le Sacré. / René Girard. Paris: Bernard Grasset.

Ilhde, Don (1993). Postphenomenology: essays in the postmodern context/ Don Ilhde. Northwestern University Press. Introduction p.3-4.

Lakoff, G., Johnson, M. (1980). Metaphors We Live By. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Maturana, H.R., Varela, F.J. (1992). The Tree of Knowledge. The Biological Roots of Human Understanding (Foreword by J.Z. Joung). Boston and London: Shambhala Publications.

Merleau-Ponty, M. (2010). Œuvres. / Maurice Merleau-Ponty. Édition Gallimard.

Prykhodko, V., & Rudenko, S. (2018). *Body and Space Relationship in the Research Field of Phenomenological Anthropology: Blumenberg's Criticism of Edmund Husserl's "Anthropology Phobia"*. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, (13), 30–40. <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i13.125512>

Pleßner, H. (2019). Die Stufen des Organischen und der Mensch. Einleitung in die philosophische Anthropologie (Ed. Henrich Heiseler). De Gruyter.

Sartre, J.-P. (1986). L'Imaginaire. Psychologie phénoménologique de l'imagination. (Édition revue par A. Elkaïm-Sartre) Paris: Gallimard.

Sartre, J.-P. (1976). L'Être et le Néant. Essai d'Ontologie Phénoménologique. / Jean-Paul Sartre. Gallimard.

Schmidt, J. (2008). *Herakles als Ideal stoischer Virtus. Antike Tradition und neuzeitliche Inszenierung von der Renaissance bis 1800*. Stoizismus in der europäischen Philosophie, Literatur, Kunst und Politik. Eine Kulturgeschichte von der Antike bis zur Moderne. (Herausgegeben von Barbara Neymeyr, Jochen Schmidt und Bernhard Zimmermann). Berlin, New York: Walter de Gruyter.

Waldenfels, B. (2000). Das leibliche Selbst. Vorlesungen zur Phänomenologie des Leibes. / Bernhard Waldenfels. (Herausgegeben von Regula Giuliani.) Frankfurt-am-Main, Suhrkamp.

Отримано: 12.01.2023

Ухвалено до друку: 27.03.2023

Опубліковано: 29.03.2023

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Philosophy, 1(8), 35-39.

UDC 101:13+(130.1)

<https://doi.org/10.17721/2523-4064.2023/8-6/8>

Volodymyr Prykhodko, PhD (Philos.), Assoc. Prof.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

<http://orcid.org/0000-0003-1794-5265>

e-mail: pryvo@ukr.net

THE PHENOMENON OF WAR: MATERIALISTIC PHENOMENOLOGY POINT OF VIEW

The article is devoted to the postphenomenological approach to the study of war as primarily a world phenomenon, anthropological patterns and moral and legal codes. The foundations of the proposed materialistic phenomenology have three main points. First, existential topography acts as a leading descriptive method which is based on the triple unity of spatiality, bodily and otherness. Secondly, the visibility of the phenomenon is captured by its imagery, which has three situational aspects – givenness, performance practices, marking contours. Thirdly, phenomenality has two asymmetrically connected sides – available, which ensures meeting and assimilation in the approach, and the reverse, which marks the contours of the visible in the invisibility of the distant. The materialistic character of phenomenology means that the emphasis is on the world as an existential media that has its own bodily organized agent network. The description of the war phenomenon offered in this article stops only at the first step – the discovery of givens to testify to a phenomenological point of view, but with the prospect of further description. War manifests itself as a deforming topos compression that leads to bodily practices of concealment. Deformation is the result of homogenizing control over the topos diversity of existence through the invasion of radical otherness that carried out by the artificial corporeality of weapons and the dominant corporeality of the military. In a situation of war, otherness, instead of receding into the invisible, which ensures the absolute difference of the world order, turns into a positive approximation of indistinction, monstrosity. The world stops reporting on the order of life.

Keywords: phenomenon of war, materialistic phenomenology, postphenomenology, existential topography, world.